

АЛЕКСАНДРА Н. СОВРЛИЋ¹

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ С ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ЦЕНТАР ЗА НИРИД

ПОСЛОВИЦЕ И ИЗРЕКЕ У СРЕМЧЕВОМ ВУКАДИНУ – ЗАСТУПЉЕНОСТ И ФУНКЦИЈА

САЖЕТАК. У овом раду настојали смо да обрадимо тему која у науци о књижевности досад није много испитивана. У науци су чувене бележнице Стевана Сремца и његова страст ка сакупљању ретких речи, израза, имена, топонима и народних умотворина. Зато је за анализу Сремчевог дела битан аспект изучавања начина инкорпорирања тог прикупљеног језичког нематеријалног, културног блага из свих крајева у којима је боравио (Сента, Београд, Ниш), у његово литерарно стваралаштво. Изучавањем пословица и изрека у роману *Вукадин* Стевана Сремца у овом раду желели смо да укажемо на чињеницу да ова два краћа народна прозна облика неочекивано и у великој мери утичу на роман у свим његовим битним елементима: у осликавању и карактеризацији ликова, градњи хумора, оцртавању менталитета средине, у описима ситуација, коментарима појединих догађаја, а изнад свега у поентирању пишчевих замисли и идеја. Оне затим, у ширем контексту, сведоче о богатству српског народног језика и одлици нашег народа да се радо изражава путем ових форми, а такође сведочи о језичком и приповедачком мајсторству и знању Стевана Сремца, који је вешто и ненаметљиво уткао у ово прозно ткиво више од стотину и тридесет народних израза и пословица.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Стеван Сремац; *Вукадин*; пословице, изреке; заступљеност; функција.

¹ aleksandra.sovrlic@pr.ac.rs

Рад је примљен 4. децембра 2017, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 14. марта 2018.

Вукадин Стевана Сремца је дело о коме се писало често и поводом разних тема, али врло мали број радова испитује заступљеност изрека и пословица у њему, те која је њихова функција и улога у структури дела. Једини изузетак у томе јесте рад Драгољуба Величковића „Функција пословица у делу Стевана Сремца“ (Величковић, 1997). Величковић је посредством пословица, које је написао у тематске целине, настојао да дефинише карактер главног јунака и његовог оца, те истакао сагласје између радње и дате пословице.

Поводом овог, а и других Сремчевих дела, Биљана Сикимић (1997, стр. 22–23) даће врло занимљив и конструктиван предлог. Наиме, она предлаже да би савременом читаоцу, за потпуно разумевање старијих књижевних дела, требало да се обезбеде лексикографски речници конкретних писаца, прављени на основу грађе из њихових романа. Тако би према њеном мишљењу, речник израђен на основу дела Стевана Сремца могао да се групише у неколико блиских одредница: појмовне; фразеолошке; комплексних фолклорних асоцијација; фолклорних формула; фолклорних цитата малих фолклорних форми (пословица, поређења, клетви, цитата народних песама) и макро одредница са објашњењем фолклорног и етнографског контекста.

Ми ћемо у овом раду настојати да сопственим избором пословица и изрека прикажемо колика је њихова заступљеност у делу и колико су оне важан елемент у градњи радње, ликовна, карактера, хумора, ироније и сатире.

Истаћи ћемо вредност овог Сремчевог поступка у лингвистичком и етнографском смислу, као и у смислу рада на очувању нематеријалне баштине српског народа.

СРЕМАЦ – ЧУВАР ЈЕЗИЧКОГ КУЛТУРНОГ БЛАГА

Као и његов савременик Матавуљ, Сремац је један од ретких српских писаца који је живео, стварао и писао у најмање три српске културне средине, међусобно потпуно различите. Рођен у Сенти, живео у Нишу и Београду, Сремац у својим делима даје омаже овим просторима, мајсторски сликајући, верно попут камере, све оно што је аутентично за ту средину – простор, језик, менталитет, нарави, обичаје и начин живота.

Постоје многа записана сведочанства Сремчевих пријатеља и савременика о великој његовој страсти за сакупљањем ретких и

необичних речи, имена, топонима, као и народних умотворина. У његовим сачуваним бележницама „налазе се записи из новина, одломци из политичких дописа, занимљиве речи и изрази, анегдоте, народне песме, забелешке из књига, народне изреке и пословице. Писао је у Ниш за стара имена да му пошаљу, поручивао Ђоровићу у Мостар да му напише имена свију махала и смешних сокака мостарских, скупљао натписе са старог гробља. У једној посебној свесци сачинио је по азбучном реду лексикон речи и изрека. [...] Из брижљивог трагања за речима поникла је лексички веома богата проза. У српску књижевност, у већ заморени и доста уски лексички фонд сеоске приповетке, Сремац је улио читаву реку нових речи и израза. Српски књижевни језик Сремац је оснажио и обогатио, дао му доје нових животних простора, приближио људској души“ (Маринковић, 1997, стр. 17).

Сремац, мајсторски, кројачки син, најрадије (је) описивао баш ту полуграђанску, и полусељачку класу, бледу и неодређену, која се осталим писцима чини најнепоетичнија, најдосаднија и најбаналнија. Бачке куварице, учитељи и сељаци, србијанске ћифте, професори, трговци, геце и чиновници – све то беседи рођеним својим гестом и језиком, наводи А. Г. Матош (Матош, 1967, стр. 521).

Интересовао га је град, градски живот, али не центар града, већ његова периферија и они његови крајеви који су сачували чистоћу и рудиментарност патријархалног живота у оријенталном стилу. С једне стране, патријархалност у преосталим феудалним облицима, с друге стране, маловарошки амбијент, породични и друштвени, били су у средишту Сремчевог приповедачког рада, истиче Глигорић (Глигорић, 1960, стр. 534).

Вукадин је роман штампан први пут у наставцима у *Бранковом колу* 1896. и 1897. године под називом *Каријера љракићиканџи Вукадина*, а под садашњим називом први пут је штампан у Загребу, 1903. године, ћирилицом, у издању „Друштва за помагање сиромашних, а вриједних Срба.“ У овом делу дате су карактеристичне говорне особине представника златиборског и драгачевског краја, чије су најбитније одлике редукција вокала и ијекавизам, бележи Дешић (Дешић, 1997, стр. 172). Ове особине препознајемо у говору главног јунака, као и његових родитеља и мештана. Вукадинов говор, непромењен током читавог његовог шегртовања, калфовања, школовања и државног службовања у различитим срединама (неименована варош, Београд и варош Т*) служи за карактеризацију јунака, а неретко и за стварање комичних ефе-

ката. Он је пребогат народним изразима, узвицима, заклетвама, поштапалицама, изрекама и пословицама, које изговорене у језички другачијој средини звуче анахроно и доприносе комичном нијансирању овог лика.

ФРЕКВЕНТНОСТ ИЗРЕКА И ПОСЛОВИЦА У ВУКАДИНУ

Као што смо већ поменули у уводном делу, овај Сремчев роман, као и многа друга његова дела настала пре и после *Вукадина* (првенствено *Пој Ђира и ѿој Сѿира*, *Зона Замфирова* и *Ивкова слава*), садрже велики број краћих народних форми, првенствено пословицама и изрекама. Своја највреднија дела Сремац је исприповедао говорном реченицом и у разговорном тону. Мили му се да обрће у обичај узете, говорне изразе, напомиње Јовичић (Јовичић, 1981, стр. 21).

Драгољуб Величковић примећује да Сремчеви јунаци користе велики број пословица, док његов приповедач користи само оне примере који треба ближе да насликају одређену ситуацију коју писац приказује (Величковић, 1997, стр. 64). Од 132 пословице и изреке које смо пронашли у овом делу, 20 припада приповедачу (једна се чак налази у поднаслову једанаесте главе). Њима се писац служи да поентира своје замисли и коментарише актуелну радњу.

Што се распореда изрека и пословица у овом делу тиче, примећујемо да их у првом, четвртом и десетом поглављу има највише, док их у шестом и једанаестом поглављу има најмање. Када погледамо садржај поменутих поглавља, закључујемо да су радња и збивања тесно повезани са фреквентношћу изрека и пословица. Кренимо редом: прво поглавље говори о рођењу малог Вукадина. У сиромашној руралној средини дато је мноштво дијалога између Вукадиновог оца, мајке и мештана који долазе да честићају. Као што смо рекли, ови људи причају архаичним епским говором народа, служе се пословицама и изрекама да изразе неку народну и животом потврђену мудрост, став, мисао. Они разговарају у пословицама. У четвртом поглављу Вукадин је већ увелико шегрт у граду, бива произведен у калфу и након првог већег успеха добија елан да збија шалу са сељацима који долазе да пазаре у граду. Када је кажњен шамаром, чаршија је имала повод да обилато коментарише, саветује и пословично изражава своје ми-

шљење о том догађају. Десето поглавље обилује углавном изрекама којима се Вукадин и његови саговорници у вароши Т* поштапају како би оставили што бољи утисак једни на друге. Вукадин је у овој вароши створио некакав реноме, стекао приличан иметак на сумњив начин. Он осећа сигурност јер нема више пред ким да полтронише, његов архаични говор долази до потпуног изражаја, док се остали саговорници сада управљају према њему.

У шестој глави говори се о томе како је Вукадину помогла група ђака да крене на школовање, јер су они извођењем представе сакупили добровољни прилог за његов одлазак на школовање у београдској гимназији. Ту је свега неколико Вукадинових изрека које имају за циљ да изазову сажаљење код других:

„Ако ми ти сад не помогнеш, остадо’ довијека слијеп код очију“;

„Бог, па ти!“;

„Кућа ми сиромашна била, везивала лику на опуту, ка и све село“ (Сремац, 1999, стр. 87, 95).

Једанаесто поглавље карактеристично је по томе што се, сходно нединамичној радњи, у њему налази најмањи број пословица и изрека, а нарочито зато што је то једина глава у којој се у поднаслову (који припада приповедачу) налази поетизована изрека: „Посејао босиљак, а пелен му никао“ (Сремац, 1999, стр. 161). Наиме, Вукадин у овом поглављу пише девојци у коју је заљубљен, смишља како да се домогне унапређења и пише текст за једне београдске новине у којем се јавно одриче људи који су му помагали, а који нису више политички подобни. Тај његов гест приповедач тумачи пословицом „Према глави и оца по глави“ (Сремац, 1999, стр. 171).

Из изложеног можемо закључити да се фреквентност пословица и изрека у Вукадину директно везује за динамику радње, постојање већег броја ликова који говоре у глас, али и за средину у којој се главни јунак налази. Од четири средине кроз које пролази Вукадин (завичај, варош где учи занат, Београд и варош Т*), највећа фреквенција пословица и изрека је у прве две средине, које још увек негују живу епску, стару народну реч, патријархални морал и устројство. Већ у првој вароши видан је велики контраст између сељака и варошких трговаца, али је тај свет овде још увек помешан (сељак долази из села да тргује у граду). У Београду и вароши Т* та се веза са селом потпуно губи, а самим тим и учесталост народних изрека и пословица. Њих донекле замењују изреке и пословице општијег типа или новијег датума:

- Живиш ка дубрег у лоју!²
- Држава је јака кобила!
- Пиши кући пропало је!
- Ђаво не спава.
- И над попом попа.³
- Шалу је бог оставио.
- Даље од очију, даље и од срца⁴ (Сремац, 1999, стр. 47; 82; 126; 127; 150; 154; 175).

УЛОГА ИЗРЕКА И ПОСЛОВИЦА У ВУКАДИНУ

По речима Љиљане Пешикан-Љуштановић, „важан сегмент комичке партитуре чине управо елементи усмене књижевности и традиционалне културе, коју Сремац у виду микрожанрова уноси у свој роман и користи као основу заплета, те као елемент карактеризације ликова и обликовања укупног времена и простора радње“ (Пешикан-Љуштановић, 2009, стр. 51).

У овом поглављу намера нам је да покажемо на који начин пословице и изреке утичу на прозно штиво, у којој мери је постигнута синхронизованост између прозног, уметничког текста и ова два народна, усмена типа изражавања. Шта се тиме постигло на литерарном плану; у којој мери и на који начин ови народни изрази доприносе стварању комичних ефеката, карактеризацији ликова и језичком бојењу? Да бисмо то постигли, послужићемо се репрезентативним примерима ових народних умотворина у *Вукадину*.

ГРАЂЕЊЕ ЛИКОВА

Како тврди Горан Максимовић „индивидуалне говорне карактеристике (узречице, поруге, клетве, псовке, жаргонизми, сленг и други облици слободног говора) у Сремчевој прози користе се као дијалогске поштапалице које појачавају увјерљивост и оригиналност комичних маски. Напореда са дијалекатским говором, са именима и надимцима, доприносе додатној семантиза-

² Присутна и код Вука Стефановића Караџића, *Српске народне пословице*, Промисла, Београд, 1969, стр. 103.

³ Наведено дело, стр. 120.

⁴ Исто, стр. 81.

цији комичних ликова“ (Максимовић, 1998, стр. 162). То се лако препознаје и у овом Сремчевом делу.

Вујадин, Вукадинов отац, хајдук, жива је ризница народних умотворина, изрека и пословица. Он у свим фонду има по једну од њих за сваку прилику. Крећу се од оних које изражавају муку („Бе је танко, онђен се и кида!“ (Сремац, 1999, стр. 24), „Мрка капа!“ (стр. 28), „Крпим лику на опуту.“ (стр. 28), „Сиротиња и догу је тешка“ (стр. 35)), преко оних што изражавају радост („Е таку ми ракију пеци, ћато!“ (стр. 31), „Е, вала ти ки брату.“ (стр. 31), „Па, велиш, ћато, ја могу да накривим вес?“ (стр. 32), „Е да и нас огрије сунце!“ (стр. 40)), опште употребних („Шта му је, ту му је!“ (стр. 25), „Читај, не тврди пазар“ (стр. 30)), до оних везаних за одметништво синовљево у хајдуке и понос очев што син носи његову крв („Нек се уметне на оца.“ (стр. 30), „Ама соко сокола рађа!“ (стр. 38), „Куд ће ивер од кладе!“ (стр. 40)).

Вукадин је сељачко дете које је, као тринаесто у сиромашној кући, дочекано нерадо. Након читања *Рожданика* у којем му се предвиђа светла будућност, родитељи сањају о његовом успеху, пристају да га пошаљу у школу, где се показао као врло бистар и одличан ђак. Долази у варош и постаје прво шегрт, па после калфа, да би се опет вратио школовању, које је уз тешке муке и у подмаклим годинама наставио. Добија државну службу, али не и унапређење, за које се до краја борио свим средствима. На крају га добија само захваљујући околности да је успео да се одржи у седлу на дивљем магарцу у циркусу, након чега стиче наклоност јавности.

Вукадинов лик грађен је у пародијском кључу, сви његови ситни успеси бивају убрзо извргнути руглу и подсмеху, да би на крају финансијском стабилношћу и бескрупулозношћу успео да задобије жељено поштовање и место у друштву, које осигурава жењидбом. Његов склоп личности најбоље се може открити из онога што говори, а пошто припада и остаје веран руралној средини из које је потекао (ово се нарочито уочава у последњем сегменту романа), он се изражава истим оним речником који је примерен и његовом оцу. Он сам изговара око двадесет изрека и пословица. Могу се груписати по времену, односно животном добу у којем их главни јунак изговара:

- Дечачке: „У ’ајдука вјере нејма!“ (Сремац, 1999, стр. 38);
- Шегртске/трговачке: „Ама прво себе гледај, снашо; и бог је прво себи браду оставио!“ (стр. 51), „У здрављу да је поце-

- паш!“ (стр. 51), „Има и од ’тице млека.“ (стр. 56), „Много прошло, а мало остало.“ (стр. 56);
- Бачке: „Остадо довијека слијеп код очију.“ (стр. 87), „Кућа ми сиромашна била, везивала лику на опуту.“ (стр. 95), „Еј, сиротињо, и догу си тешка, а камоли кући у којој си!“ (108), „Море, лако је бити светац кад им је дог ујак!“, „Шут се с рогатим не може дости.“ (стр. 109), „Врана врани очи не вади.“ (стр. 109);
 - Писарске/чиновничке: „Ех дође ми да га млатнем ко Ерцопић кобилу.“ (стр. 123), „Међу слепцима ћорав краљ.“ (стр. 126), „Ја ти, госпојо, остадо’ да кљуцам ка жуња у сух пањ.“ (стр. 141), „Весело срце куђељу преде.“ (стр. 148), „Несрећан је, фрајла-Даро, крпељ, што пукне кад се наједе.“ (стр. 149), „Свака шала пола истине!“ (стр. 152), „Смото би га, вала, свега, ка Вла’ питу.“ (стр. 159), „Прово сам се ка дос по трњу.“ (стр. 173), „Еј, црни и несрећни Вукадине, да с неба кускуни падну, теби би се о врат објесили!“ (стр. 180), „Свако хоће љеба без мотике.“ (стр. 183), „Тврд је орах воћка чудновата.“ (стр. 187).

ПРИПОВЕ- ДАЧКИ КО- МЕНТАРИ

Приповедачев глас се у роману јавља када аутор жели да тумачи јунакове поступке, стања, расположења. Поменули смо у претходном поглављу да се у једном поднаслову у *Вукадину* налази изрека коју изговара приповедач. Тумачење овог елемента у Сремчевом делу битно је јер нам оно указује у којој мери је писац успео да инкорпорира два кратка усмена прозна облика у књижевни текст, а да тиме не наруши илузију приповедања. Следећи примери ће то најбоље илустровати:

- „... јер он наскоро остаде без оца и паде на терет старања мајци, стричевима, ујацима и старијој браћи својој, а наш народ је дивно и лепо рекао како је ономе о коме се мноји сћарају“⁵ (Сремац, 1999, стр. 41).
- „Био је смеран и преподобан као негдашњи манастирски ђаци; кад прође професор, он стане да му пређе пут и леву руку метне на трбух, а десном скине капу и поклони се. *’Красан као велика девојка’, рекли су мноји служећи се њом њословицом*

⁵ Подвукао аутор овог рада с циљем да истакне део текста који потврђује претходно наведену тезу.

*која је некада вредела, а сад се само уио̄шредљава као реч*⁶ (Сремац, 1999, стр. 100).

Оба примера илуструју како је Сремац мајсторски уткао народну мудрост у прозно ткиво, повезао га са радњом у потпуности, чак постигао утисак занимљивости, необичности. Изоставањем конкретне изреке (у првом примеру) активирао је знање читалаца, и на леп и ненаметљив начин поново актуализовао пословицу (у другом примеру), која је у народу некада имала своје значење, а које се касније потпуно изгубило.

ХУМОР

О Сремчевом хумору говорило се доста у науци о књижевности. Ми ћемо се на овом месту осврнути на она запажања која су у сагласју са нашом тезом о градњи хумора на фону језика и путем онеобичавања, коју ћемо затим поткрепити примерима из *Вукадина*.

Владимир Јовичић говори о Сремчевом хумору као о обичности изведеној до крајности, до свог врхунца, коју постиже игром речи, каламбуром, пренаглашеним контрастом, карикатуром (Јовичић, 1981, стр. 16).

Анализирајући комичне поступке код Сремца, које дели на вербалну комику, комичне ситуације и комику ликова, Горан Максимовић под вербалном комиком подразумева: поређење, пародирање, каламбур, анегдоте, лаж, дијалекатски језик (изреке, алузије, комичне реплике, имена и надимке), индивидуалне говорне карактеристике (узречице, поруге, клетве, псовке, жаргонизме, сленг и друге облике слободног говора), локалну лексику, иронију, сарказам, еуфемизме, персифлажу, сатиричку инвективу, парадокс, говорење у страну, ауторски говор, понављање, комичне дијалог-ситуације, дијалог-карактер позиције (Максимовић, 1998, стр. 133–182).

Већи део поменутих комичких ефеката можемо пронаћи у *Вукадину*, који је у целости грађен као роман-карактер у коме се главни јунак жели исмејати. Пренаглашавање у градњи лика главног јунака помоћу пословица препознајемо из примера датог на претходној страни, где се већ престарели за школу и кракати Вукадин пореди са девојком, не по свом физичком изгледу, него по понизности, тј. по полтронству према професорима.

⁶ Курзив А.С.

- Изреком „А купус у кацу, а дете у кућу“ (Сремац, 1999, стр. 24) датом као коментар комшије на рођење Вујадиновог тринаестог детета, ствара се хуморни ефекат смештању на исту раван детета и купуса, док истовремено и довођење у везу Вукадина и купуса указује на почетак градње лика чија се памет пореди са главицом купуса.
- Комични ефекат изазивају ћифтице које изговарају пословицу „Нема леба без мотику!“ (Сремац, 1999, стр. 43) као оправдање да не дају прилог док гледају уличног забављача Италијана са мајмуном.
- Очеви за своју децу моле код учитеља да их пусте на поправном испиту јер се „осуши дете, дође сув ка’ цигански светац од силну науку“ (Сремац, 1999, стр. 102).
- Вукадин се удвара Дари, притом користи изреку са аналогичном да искаже вредност неке друге девојке: „Ка печеница међу пршутом“; или да се подсмехне њеном пренемагању и глумљењу да је несрећна: „Несрећан је, фрајла-Даро, крпељ, што пукне кад се наједе“ (Сремац, 1999, стр. 149).
- Изрека „Док се дете не заплаче, мајка га се не сети“ (Сремац, 1999, стр. 176) употребљена је овде у контексту државе као мајке, а занемареног чиновника као детета коме је уместо хране потребно унапређење које је он дошао да измоли.
- На самом крају Вукадина налазимо пословицу „Тврд је орах воћка чудновата“ (Сремац, 1999, стр. 187), коју изговара главни лик у тренутку када узјаше дивљег магарца, са намером да заради новац и славу ако се успе одржати на његовим леђима. Ова сцена и употреба пословице која у свом изворном значењу алудира на витештво и издржљивост при налетима великих невоља, спадају у врхунац пародирања главног лика.

Након ових примера закључићемо да се изрекама и пословицама стављеним у комични контекст постиже комична карактеризација јунака, ситуација, обичаја, размишљања, средине, атмосфере итд. Понекад се то постиже преувеличавањем а понекад ублажавањем, које доводи до, како је то приметио Горан Максимовић, „појачавања критичког (подсмјешљивог) става“ (Максимовић, 1998, стр. 162).

ЗАКЉУЧАК У овом раду је приказано у којој мери је у делу *Вукадин* Стевана Сремца заступљено коришћење и употреба два кратка народна прозна облика – изреке и пословице. Пошли смо од чињенице да је овај писац одлично познавао прилике у разним културним срединама у Србији у другој половини 19. века, и да је био страсвени сакупљач српског језичког блага (народних умотворина, необичних, старих речи, имена, назива и сл.), које је касније искористио као грађу за сва своја књижевна дела. Конкретно, у *Вукадину* пронашли смо преко стотину изрека и пословица, пажљиво распоређених и вешто инкорпорираних у читавом делу.

Што се тиче улоге пословица и изрека у овом прозном тексту, закључак је да се ова два краћа народна прозна облика и те како одражавају на само дело. Првенствено утичу у карактеризацији ликова, нарочито лика Вукадина, који је грађен у пародијском кључу – све што је постигао изложено је руглу, његови циљеви су ситни и безначајни, а све изреке које изговара најбоље откривају његов склоп личности.

Уочено је и приказано неколико репрезентативних примера који показују да су основна средства при грађењу хумора путем изрека и пословица углавном преувеличавање или детронизација. Ови народни изрази доприносе стварању комичних ефеката у *Вукадину*, који је осмишљен као роман у коме се главни јунак извргава подсмеху. Хумором и пародијом, која у неким тренуцима достиже врхунац, успоставља се комична карактеризација личности, околности, сватања, краја, расположења.

Најзад, употреба пословица и изрека у овом роману, али и код Сремца уопште, сведочи о томе колико је заправо наш језик богат и колико само дело обилује народним изразима карактеристичним за говорно подручје златиборског и драгачевског краја, који се најбоље препознају у говору Вукадина, његовог оца и свих мештана.

Оно што је неизоставно рећи је да је Стеван Сремац био изузетно даровит посматрач живота и људи, њихових навика и страсти, врлина и мана. Писао је у три различите српске културне средине и на веран начин је насликао све оно што је аутентично за тај простор, што сведочи о његовом језичком и приповедачком мајсторству.

- ЛИТЕРАТУРА Величковић, Д. (1997). Функција пословица у делу Стевана Сремца. У: Н. Богдановић (ур.), *Књижевно дело Стивана Сремца – ново чишање* (стр. 61–69). Ниш: Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу; Студијска група за српски језик и књижевност Филозофског факултета.
- Вукићевић, Д. (2011). *Анархија ѿексиа, оїледи о срїској књижевности 19. века*. Београд: Службени гласник.
- Глигорић, В. (1960). *Срїски реалисїи*. Београд: Просвета.
- Дешић, М. (1997). Сремчев језик и позориште. У: Н. Богдановић (ур.), *Књижевно дело Стивана Сремца – ново чишање* (стр. 169–173). Ниш: Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу; Студијска група за српски језик и књижевност Филозофског факултета.
- Јовичић, В. (1981). Предговор. У: Стеван Сремац *Изабрана дела*. Београд: Вук Караџић.
- Кашанин, М. (1968). *Судбине и људи*. Београд: Просвета.
- Максимовић, Г. (1998). *Маїџа Сремчевої смїјеха: ка ѿоеїици комичної у дје-лу Стивана Сремца*. Ниш: Просвета.
- Максимовић, Г. (2011). Градови Стевана Сремца. У: *Сїеван Сремац* (Десет векова српске књижевности, књ. 42). Нови Сад: Издавачки центар Матице српске.
- Маринковић, С. (1997). Стеван Сремац у српској култури. У: Н. Богдановић (ур.), *Књижевно дело Стивана Сремца – ново чишање* (стр. 15–19). Ниш: Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу; Студијска група за српски језик и књижевност Филозофског факултета.
- Матош, А. Г. (1967). *Оїледи. Видици и ѿуїшеви. Наши људи и крајеви* (Д. Тадијановић, прир.). Загреб: Матица хрватска.
- Милићевић, Ж. (1965). Сремчев *Вукагин*. У: Сремац, С. *Вукагин*. Суботица: Минерва.
- Пешикан-Љуштановић, Љ. (2009). *Усмено у ѿисаном*. Београд: Београдска књига.
- Пешић, Р.; Милошевић-Ђорђевић, Н. (1997). *Народна књижевност*. Београд: Тредник.
- Радин, А. (1986). *Умеїносїи ѿриїоведана Стивана Сремца*. Ниш: Градина.
- Сикимић, Б. (1997). Фолклорни елементи у делу Стевана Сремца. У: Н. Богдановић (ур.), *Књижевно дело Стивана Сремца – ново чишање* (стр. 21–33). Ниш: Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу; Студијска група за српски језик и књижевност Филозофског факултета.

ALEKSANDRA N. SOVRLIĆ

UNIVERSITY OF PRIŠTINA WITH TEMPORARY HEAD-OFFICE
IN KOSOVSKA MITROVICA, FACULTY OF PHILOSOPHY

SUMMARY

PROVERBS AND SAYINGS IN THE NOVEL “VUKADIN” BY STEVAN SREMAC
– FREQUENCY AND MEANING

The research in this paper deals with a topic that hasn't been much researched in literary theory. The topic is the presence of proverbs and sayings and their importance in the literary work of Stevan Sremac. The notebooks Stevan Sremac used, as well as his passion for collecting rare words, names, toponyms, and proverbs, are well known in literary history. Therefore, an important aspect for the analysis of his work is the way he incorporated the impalpable linguistic and national treasures from the places he visited (Senta, Belgrade, Niš) into his literary work. By studying proverbs and sayings in his novel “*Vukadin*”, we wanted to point out the fact that these two short folk prose forms, proverbs and sayings, unexpectedly and greatly influenced the novel in all of its essential elements: in portraying and characterization of the characters, construction of humor, in the depiction of the mentality of the people in an area and the national mentality in general, in the describing the situations, comments on the individual events, and above all, in pointing out the writer's thoughts and ideas. Subsequently, in a wider context, this testifies not only to the richness of the Serbian folk language and the fact that Serbian people like to express themselves through these forms, but also to the linguistic and narrative mastery and knowledge of Stevan Sremac, who skillfully and unobtrusively wove more than one hundred and thirteen proverbs and sayings into his literary fabric.

KEYWORDS: Stevan Sremac; Vukadin; proverbs; sayings; presence; function.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons
Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 |
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of
the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence
(CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).